

MACIEJ GROCHOWSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Toruń, Polska

Szyk operatorów kwantyfikacji ogólnej w języku polskim

I

Istota kwantyfikacji referencyjnej polega na przyporządkowaniu zmiennej argumentowej stałej logicznej, której wartość określa zakres odniesienia danego predykatu konstytuującego funkcję zdaniową. W języku logiki formalnej przyjmuje się dwie stałe logiczne opisywane za pomocą terminów „kwantyfikator szczegółowy” („mały, egzystencjalny”) i „kwantyfikator ogólny” („wielki”, „uniwersalny”). Formuły reprezentatywne dla tych terminów są często odczytywane w języku naturalnym, na przykład polskim, w następujący sposób: ‘istnieje (przynajmniej jeden) taki x , że x jest f ’, ‘dla każdego x , x jest f ’. Z tej rozpowszechnionej konwencji nie wynika, że wymienione wyrażenia są jedynymi odpowiednikami kwantyfikatorów logicznych w języku polskim. W obszernej literaturze poświęconej kwantyfikacji proponowane są różne podziały obu typów wykładników, a także charakteryzowane liczne jednostki leksykalne, zdolne do pełnienia funkcji operatorów kwantyfikacji szczegółowej i ogólnej (por. np. Bellert 1972; Grzegorzczkova 1972, 1996, 2010; Karolak 1987, 1990; Koseska-Toszewa 1982, 1987; Topolińska 1976, 1977, 1984). Z faktu, że danej jednostce przysługuje taka funkcja, nie można wnioskować, że jest ona spełniana bez względu na sposób użycia tej jednostki. Jawna eliminacja kontekstów, w których wyrażenie nie realizuje swojej podstawowej funkcji, pozwala na uściślenie opisu tego wyrażenia w jego funkcji prymarnej.

W tym artykule będzie mowa o wybranych operatorach kwantyfikacji ogólnej w języku polskim, będą one rozpatrywane przede wszystkim z punktu widzenia ich pozycji linearnej względem elementów językowych, z którymi mogą współwystępować. Nie będę tu wnikać w znaczenia podstawowych operatorów, takich

jak *każdy* czy *wszyscy*, *żaden* czy *nikt*, teorii i metodologii ich opisu poświęcona jest bowiem wielka literatura filozoficzno-logiczna (od początku XX wieku) i językoznawcza (od połowy XX wieku). O randze problemu i trudnościach w jego rozwiązywaniu świadczy chociażby ewolucja poglądów Anny Wierzbickiej na temat operatorów kwantyfikujących — od tezy o metajęzykowym statusie zdań ogólnych z tymi operatorami do kwalifikacji pojęć reprezentowanych przez wybrane operatory (np. *wszystko*, *niektóre*) jako semantycznie proste i uniwersalne (Wierzbicka 1969, 2004, 2006; por. też Bogusławski 1966: 51).

Przyjmuję dość rozpowszechnione rozróżnienie kwantyfikacji dystrybutywnej, kolektywnej i intensjonalnej (generycznej). Ta ostatnia jako niemająca wykładników leksykalnych nie będzie rozważana (por. np. Grzegorzczkowska 1978, 1987, 1996: 37, 2010: 139; Topolińska 1974, 1977, 1984).

Przyjmuję ponadto dobrze znaną w polskiej literaturze składniowej od ponad pół wieku (Wierzbicka 1964), chociaż zapewne niedostatecznie rozpowszechnioną, opozycję związków linearnych dwustronnych i wielostronnych. W odniesieniu do pierwszych operuję pojęciem szyku, opartym na relacji następstwa/uprzedniości elementów językowych w danej strukturze, do drugich odnoszę pojęcie porządku linearnego, oparte na relacji kolejności, implikującej co najmniej trzy elementy (szerzej zob. Grochowski 2013). W niniejszym artykule rozważane są tylko związki linearne dwustronne.

II

Za podstawowy operator kwantyfikacji dystrybutywnej w języku polskim uważa się wyraz *każdy*, a kwantyfikacji kolektywnej — wyraz *wszyscy*. Wykładnikami kwantyfikacji ogólnej zerowej (przeczącej) są *żaden*, *nikt*, *nic* (Rokoszowa 1986; Kallas 1998; Kisiel 2006). Wymagają one odrębnej analizy, przekraczającej ramy tego artykułu. W charakterystykach wyrazów *każdy*, *wszyscy* w słownikach i literaturze na ogół łączy się ich cechy semantyczne z gramatycznymi. *Każdy* nie ma formy *nominativu pluralis* w rodzaju męskoosobowym (Bańko 2001: 209). Hipotezy, według których *każdy* należy do *singulariów tantum*, są za mocne i nie znajdują potwierdzenia w tekstach (Grzegorzczkowska 1983: 56; Topolińska 1981: 97; Wierzbicka-Piotrowska 2011: 183). Z kolei ze względu na brak łączliwości form *wszystek* z rzeczownikami osobowymi, ograniczoną łączliwość z nieosobowymi oraz istotną różnicę semantyczną między *wszystek* ('cały') a *wszyscy* ('ogół osób'), niewynikającą jedynie z opozycji w obrębie kategorii liczby, a ponadto ze względu na to, że formy *wszystek/wszystka* wychodzą z użycia (SJPDor; Bańko, Krajewska 1994: 358), niektórzy badacze uznają leksem *wszyscy* za należący do *pluraliów tantum* (SWJPDun). Ograniczoną łączliwością w liczbie pojedynczej wyróżnia się jednostka *wszelki*, która występuje w tej postaci w połączeniach z rzeczownikowymi *singulariami tantum* oraz jako element jednostek wieloseg-

mentowych, na przykład *za wszelką cenę, na wszelki wypadek* (szerzej zob. Grochowski 2000).

Definicje opisowe, najczęściej metajęzykowe, *każdy, wszyscy* eksponują bezwyjątkowość odniesienia predykatu, który przysługuje obiektowi lub stanowi rzeczy, o którym jest mowa, bądź nieistnienie obiektów i stanów rzeczy, których predykat nie dotyczy (SJPDor, ISJP, WSJP). Za synonimy i bliskoznaczniki *każdy* uważa się wyrazy *poszczególony, pojedynczy, jakikolwiek, wszelki* (SJPDor, SJPSz, SWJPDun, WSJP). Odznaczają się one większym niż *każdy* stopniem złożoności semantycznej i wymagają osobnych rozważań; zobacz analizę semantyczną przysłówka *pojedynczo* w: Rosalska 2016. Jako bliskoznaczniki *wszyscy* traktuje się *każdy, wszelki* (SJPDor) oraz konstrukcję składniową *ogół osób* (SJPSz, USJP, SWJPDun). W definicjach słownikowych *wszelki* występują najczęściej wyrazy *każdy, jakikolwiek, dowolny* (SJPDor, SJPSz, USJP, SWJPDun).

Wyrazy *każdy* i *wszyscy* zaliczane są do zaimków nieokreślonych i/lub uogólniających (upowszechniających) (Bańko 2001: 206, 2002: 73; Wierzbicka-Piotrowska 2011: 182; ISJP, USJP). W słownikach i w innych opracowaniach akceptujących, na ogół jedynie *implicite*, substytucyjną teorię zaimków rozróżnia się zaimek przymiotny i rzeczowny o postaci *każdy, wszyscy*; zobacz przykłady (1), (2), (3), (4). W bardziej szczegółowych opisach uwzględnia się ponadto podział zaimków przymiotnych na atrybutywne i elektywne (Dróżdż-Łuszczuk 2006; ISJP). Jednostka *wszyscy* tworzy konstrukcję elektywną pod warunkiem, że jest zanegowana; porównaj przykłady (1) i (5), (3) i (6):

- (1) *Każdy nowo wybrany dziekan zaczynał urzędowanie od przenoszenia pracowników z dołu na górę.* (NKJP)
- (2) *Każdy może wejść do knajpy.* (NKJP)
- (3) *Wszyscy mężczyźni, oprócz skutego kajdankami więźnia, wycierali zaparowane szyby.* (NKJP)
- (4) *Zaczyna uprzątać stoliki, wszystkie są przechylone, ale każdy w inną stronę.* (NKJP)
- (5) *Każda z pracownic będzie miała założoną kasetę personalną na wideo.* (NKJP)
- (6) *Nie wszyscy z dziennikarzy posiadających akredytację dostępowali zaszczytów prywatnych spotkań czy audiencji.* (NKJP)

Każdy z X-ów jako nadrzędnik konstrukcji elektywnej presuponuje istnienie zbioru obiektów (*X-ów*), o którego dowolnym elemencie można orzec nazwę tego zbioru. Takie ujęcie omawianego zaimka koresponduje z wyrażonym w innej konwencji terminologicznej poglądem Zuzanny Topolińskiej (Topolińska 1984: 368; też Topolińska 1977), która proponowała interpretować grupy typu *niektórzy z X-ów* jako układy zredukowane w stosunku do „pełnych, hipotetycznie zrekonstruowanych” typu *niektóre X-y z tych X-ów*. Interpretację taką można przyjąć

z zastrzeżeniem, że nie musi ona polegać na odwoływaniu się do połączeń bezdyskusyjnie kodowych. Niepodobna bowiem nie zgodzić się z opinią Andrzeja Bogusławskiego (2009: 81), że „zwrot *każdy student z tych studentów* nie jest wprawdzie z kodu bezpardonowo wyeliminowany, ale należy do jawnych *emendandów*” (por. też Dróżdź-Łuszczuk 2006: 17, 33).

Wyrazy *każdy* i *wszyscy* są w zdaniu zawsze komponentami grupy nominalnej *sensu largo* (w tym grupy zredukowanej do centrum; por. Topolińska 1981, 1984), nie mogą wystąpić w pozycji orzecznika. Jako zaimki rzeczowne zajmują pozycję syntaktyczną centrum grupy; jednostka *każdy* nie kookuruje z żadnymi atrybutami; por. np. **ten każdy*, **te każde*. W przeciwieństwie do niej wyrażenie *wszyscy/wszystkie* jest zdolne do kookurencji z zaimkiem wskazującym (*ci/te*) i osobowym (*my/wy/oni/one*). Zaimki te pozostają względem siebie w relacji ekсклюzji. Współwystępując z formą jednostki *wszyscy*, zajmują względem niej antepozycję, choć nie jest wykluczona sekundarnie również ich postpozycja. W połączeniu z formą pluralną zaimka osobowego jednostka *wszyscy* staje się jego podrzędnikiem, w konsekwencji czego zmienia swoją funkcję składniową z zaimka rzeczownego na przymiotny (w (8) jest również zaimkiem przymiotnym); porównaj na przykład:

- (7) *Zauważyłem też, że ci wszyscy, mniej lub bardziej otwarcie, zaczęli zerkać w moją stronę.* (NKJP)
- (8) *Wiedziała, że on obściskuje i pieprzy te wszystkie bufetowe z mięsnych sklepów, kelnerki z restauracji, które kontroluje jako urzędnik państwowy.* (NKJP)
- (9) *My wszyscy zrozumieliśmy, że sprawa jest bardzo poważna.* (NKJP)
- (10) *One wszystkie wyglądają, jakby je ktoś wyciął ze starych gazet.* (NKJP)

Zaimki rzeczowne *każdy*, *wszyscy* reprezentują argument predykatu konstytuującego zdanie. Ich pozycja linearna zależy od dwóch czynników — właściwości syntaktyczno-semantycznych wyrażenia predykatywnego, któremu zaimek jest podporządkowany, oraz struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzenia. Porównaj:

- (11) *Patrząc na niego, przysięgłby każdy, że to człowiek łagodny, pozbawiony drażliwości i kompleksów.* (NKJP)
- (12) *Każdy patrząc na niego, przysięgłby, że to człowiek łagodny, pozbawiony drażliwości i kompleksów.*
- (13) *Wszyscy nagle zerwali się od stolika.* (NKJP)
- (14) *Nagle zerwali się od stolika wszyscy.*

Zaimek rzeczowny *każdy* konstituuje dwuargumentową jednostkę zdaniotwórczą o postaci *każdy, kto* _ , _ , a zaimek *wszyscy* analogiczną jednostkę o postaci *wszyscy, którzy* _ , _ (rzadziej potoczną *wszyscy, co* _ , _). Drugi człon obu jednostek tworzy klasy zamknięte, a w pierwszej jednostce jest niewymienny na inne elemen-

ty z klasy relatorów (por. np. **każdy, co; *każdy, który; *każdy, jaki; *wszyscy, kto; *wszyscy, jacy*), co przemawia za niepodzielnością wyróżnionych ciągów. W literaturze z zakresu składni formalnej interpretowano zaimek *kto* jako akomodowany przez *każdy*, a zaimek *który* jako akomodowany przez *wszyscy* (Andrejewicz 2001: 126–127; analogicznie ISJP). Ponieważ *kto* należy do *singulariów tantum* i ma rodzaj gramatyczny (selektywny) męskoosobowy (Laskowski 1998: 336), dopuszcza kookurencję jedynie z formami męskoosobowymi zaimka *każdy* w liczbie pojedynczej (por. np. **każdej, kto; *każdych, kto; *każdymi, kto*). Porównaj na przykład:

- (15) *Każdy, kto chciał wejść na plażę, musiał zapłacić dwa złote.* (NKJP)
 (16) *Dla każdego, kto choć trochę interesował się sowiecką polityką, sytuacja była zupełnie jasna.* (NKJP)
 (17) *Gotowa jest otworzyć duszę przed każdym, kto pierwszy ją zawoła.* (NKJP)
 (18) *Wszyscy, którzy nie są szczęśliwi, czują się winni jak przestępcy.* (NKJP)
 (19) *Skoro większość nastolatków tak uwielbia pana Niemena bez wzajemności, to przede wszystkim dziwny jest ten Niemen i ci wszyscy, co w niego wierzą.* (NKJP)

Każdy i *wszyscy* jako zaimki przymiotne atrybutywne zajmują pozycję syntaktyczną określnika centrum grupy nominalnej i są gramatycznie podporządkowane rzeczownikowi. To właśnie zajmując tę pozycję, *każdy* jest predestynowany do pełnienia funkcji operatora kwantyfikacji dystrybutywnej, a *wszyscy* — kolektywnej.

III

Zaproponowany przez Zuzannę Topolińską (1984: 367–386) model linearyzacji komponentów grupy imiennej obejmuje trzy główne części (terminy i ich oznaczenia pochodzą od autorki): I — wykładniki referencji i oceny ilościowej, II — atrybuty, III — składnik konstytutywny grupy. Maksymalnie rozczłonkowana część pierwsza zawiera kolejno operator referencyjny (I 1), numeryczny (I 2a) i nazwę jednostki miary (I 2b). Warunki modelu spełniają między innymi jednostki *każdy, wszyscy, żaden* (wymienione przez autorkę), o ile reprezentują klasę zaimków przymiotnych atrybutywnych (uściślenie — M.G.), jako że są zdolne do zajmowania pierwszego, nadrzędnego miejsca w wyróżnionej części pierwszej (por. też uwagę o absolutnej prepozycji *każdy* w: Bogusławski 2001: 81). Postulowany układ linearny komponentów części I realizują grupy nominalne w przykładowych wypowiedzeniach:

- (20) *Za późnego Gierka polska wieś przeżywała cud budowlany [...]: na każde trzy worki cementu, zużyte na prywatnej budowie, co najmniej dwa spadały z księżycą.* (NKJP)
- (21) *Wziął wszystkie dziesięć butelek piwa i na rękę założył jeszcze menażkę.* (NKJP)

Autorka zwraca również uwagę na możliwość inwersji operatorów referencyjnych, a nawet ich dwustronnego odcięcia pauzami od kontekstu, uznając takie zmiany porządku linearnego składników grupy za środek ich rematyzacji (Topolińska 1984: 384). Przykłady (22)–(27) pochodzą z pracy Topolińskiej (1984: 373, 384). Porównaj:

- (22) *Wszystkie dzieci wybierają się na wycieczkę.*
 (23) *Dzieci, wszystkie, wybierają się na wycieczkę.*
 (24) *Człowiek każdy pragnie ułożyć sobie życie jak najlepiej.*
 (25) *Człowiek, każdy, pragnie ułożyć sobie życie jak najlepiej.*
 (26) *Żaden uczeń nie zgłosił się na moje wezwanie.*
 (27) *Uczniowie, żaden, nie zgłosił się na moje wezwanie.*

Część druga modelu Topolińskiej obejmuje: atrybuty relacyjne (nieintensyfikowalne) A (miejsce II 1, przeznaczone między innymi dla przymiotników dzierżawczych i liczebników porządkowych, a także przymiotnikowych wykładników relacji czasowych i przestrzennych typu *wczorajszy, tutejszy*), atrybuty intensyfikowalne (miejsce II 2, przeznaczone dla wykładników predykatów, które mogą przysługiwać obiektom i zdarzeniom w różnym stopniu, a więc łączących się z *bardzo* i/lub odmiennych przez stopień) i atrybuty relacyjne (nieintensyfikowalne) B (miejsce II 3, zajmowane przez wykładniki innych relacji niż porównawcze, między innymi przez przymiotniki informujące o tym, z czego przedmiot został zrobiony i do czego jest przeznaczony; por. np. *naftowy, papierowy, toaletowy, ubraniowy*). Wszystkie części modelu realizuje grupa nominalna w wypowiedzeniu (mojego autorstwa):

- (28) *Wyjął wszystkie trzy opakowania swoich najładniejszych srebrnych sztuczków i podarował każdemu dziecku po jednym.*

Model Topolińskiej, opisujący w sposób globalny porządek linearny komponentów w grupie nominalnej, można uznać za aktualny nawet po przeszło 30 latach od jego powstania. Konieczne są jednak pewne jego uściślenia i uszczegółowienia. Jednym z małych kroków na tej drodze jest opis szyku operatorów kwantyfikacji ogólnej względem jednostek innych klas semantyczno-syntaktycznych języka polskiego, w szczególności takich klas, które w okresie powstawania modelu Topolińskiej nie były w dostatecznym stopniu zbadane lub nie były nawet wyróżnione.

IV

Operatory kwantyfikacji ogólnej dopuszczają kookurencję z większością partykuł (w rozumieniu przyjętym w: Grochowski, Kisiel, Żabowska 2014: 26). Dla jednostek tej klasy charakterystyczna jest antepozycja względem operatora; w wielu wypadkach postpozycja, wyraźnie nacechowana, nie jest wykluczona. Tezę tę potwierdzają przykłady wypowiedzeń pochodzące z NKJP. Umieszczenie w nich głównego, niekontrastywnego, akcentu na operatorze sprawia, że relacja między nim a partykułą staje się czytelna. Występujące w nich partykuły hipotetyczne (*pewnie, zapewne*), namysłu (*na dobrą sprawę, właściwie*), uściślające (*dosłownie, po prostu*), referujące (*podobno, ponoć*), polemiczne (*tak naprawdę, w gruncie rzeczy*) czy sekwencji (*w końcu*) użyte są w bezpośredniej antepozycji względem operatorów *każdy, wszyscy*. Zarówno nazwy gniazd, jak i kwalifikacja poszczególnych jednostek do określonych gniazd pochodzą z cytowanej pracy. Porównaj:

- (29) *Pewnie każdej mamie jej córka wydaje się najpiękniejsza.* (NKJP)
 (30) *Zapewne wszyscy właściciele psów wstają o dość wczesnej porze.* (NKJP)
 (31) *Na dobrą sprawę każdy towar może trafić na rynek.* (NKJP)
 (32) *Właściwie każde przedstawienie było nową premierą.* (NKJP)
 (33) *Dosłownie każdy projekt jest gruntownie analizowany z punktu widzenia kosztów.* (NKJP)
 (34) *Po prostu wszyscy nauczyciele jadą na kolonie z dziećmi.* (NKJP)
 (35) *Podobno każda miłość jest pierwsza, ale nie każdej towarzyszy taka sama intensywność uczuć.* (NKJP)
 (36) *Ponoć wszyscy uczestnicy bijatyki byli pod wpływem alkoholu.* (NKJP)
 (37) *Każdy, kto przystąpił do zawodów, był nagradzany upominkiem, ale przecież tak naprawdę wszyscy niepełnosprawni uczestnicy tego festynu byli zwycięzcami.* (NKJP)
 (38) *W gruncie rzeczy każdy mężczyzna szuka w żonie swej matki.* (NKJP)
 (39) *W końcu każda piekarnia może upiec chleb.* (NKJP)
 (40) *Sądzymy, iż jest nieuniknione, aby w końcu wszyscy kierowcy autobusów, piloci linii lotniczych, policjanci, operatorzy ciężkiego sprzętu [...] rozpoczęli dzień pracy od obowiązkowego dmuchnięcia w rurkę analizatora wydechanego powietrza.* (NKJP)

Z operatorami kwantyfikacji ogólnej z przyczyn semantycznych nie wchodzi w relację partykuły restryktywne (*jedynie, tylko, wyłącznie*), wyróżniające (*głównie, przede wszystkim, w szczególności, zwłaszcza*) i precyzujące (*akurat, dokładnie, właśnie*). Kookurencja z operatorami partykuł analogii (*nawet, również, także, też*) i niektórych limitatywnych (*co najmniej, przynajmniej*) ma charakter zewnętrzny (formalny) — mogą one co prawda wystąpić w antepozycji wzglę-

dem operatora, ale wchodzą w relację semantyczną z podlegającym kwantyfikacji rzeczownikiem. Tylko na rzeczownik, a nie na operator, może padać główny, niekontrastywny, akcent zdaniowy. Porównaj na przykład:

- (41) *Rybki bardzo lubią różne urządzenia, nawet każdy nowy kamyk w akwarium uważnie oglądają.* (NKJP)
 (42) *Na przedwyborczy piknik nie dotarli nawet wszyscy kandydaci.* (NKJP)
 (43) *Uprawianie ziemi to chwalebna rzecz, ma do tego święte prawo również każdy polityk.* (NKJP)
 (44) *Pamiątkowe medale otrzymali również wszyscy uczestnicy tej uroczystości.* (NKJP)
 (45) *Byłoby dobrze, aby władze publiczne zapewniły przynajmniej każdemu dziecku wyprawkę edukacyjną.* (NKJP)

V

Na kookurencję operatorów metapredykatywnych z operatorami kwantyfikacji ogólnej nałożone są znaczne ograniczenia. Jeżeli przyjmiemy, że klasa operatorów metapredykatywnych (w rozumieniu przyjętym w: Grochowski, Kisiel, Żabowska 2014: 27) obejmuje dwie główne podklasy, mianowicie operatory gradacji i operatory aproksymacji (nie jest to podział wyczerpujący, klasa wyjściowa została bowiem zbadana tylko częściowo), to trzeba stwierdzić *a priori*, że operatory gradacji (np. *bardzo, coraz, dosyć, dość, nieco, o wiele, sporo, trochę, zanadto, zbyt*) nie mogą współwystępować z operatorami kwantyfikacji ogólnej, ponieważ otwierają pozycję syntaktyczną dla wyrażen semantycznie stopniowalnych, a pojęcie stopnia z pojęciem kwantyfikacji ogólnej jest sprzeczne.

Operatory aproksymacji (Bogusławski 2010; Duszkin 2010; Doboszyńska-Markiewicz 2013) otwierają miejsce dla wyrażen charakteryzujących daną wielkość z punktu widzenia liczby, miary i ilości. Spośród jednostek tej klasy (por. np. *bez mała, blisko, mniej więcej, niemal, niespełna, około, plus minus, ponad, prawie, przeszło, z górą, z hakiem*) tylko nieliczne, implikujące komponent semantyczny ‘niewiele brakuje do tego, żeby można było powiedzieć o czymś, że jest P’ (Grochowski 2014: II, 126), mianowicie *prawie, niemal*, otwierają miejsce, które może zostać wypełnione przez operator kwantyfikacji ogólnej. Jednostki te występują w antepozycji względem operatora, ich postpozycja sekundarnie nie jest też wykluczona. Porównaj na przykład:

- (46) *Prawie każdy właściciel domu jest zarazem właścicielem łodzi.* (NKJP)
 (47) *Prawie we wszystkich leśniczówkach w Tatrach można przenocować za sumę znacznie mniejszą niż w schroniskach.* (NKJP)

- (48) *Niemal każdy podmuch halnego wiatru wywraca kolejne partie drzew.* (NKJP)
- (49) *Radziecki nacisk był ogromny, poparcie dla natolińców bardzo mocne, zaś niemal wszyscy członkowie Biura Politycznego oskarżani byli o antyradzieckość.* (NKJP)

Niektóre aproksymatory z komponentem ‘mniej niż P’, pokrewne semantycznie z *prawie, niemal*, takie jak na przykład: *bez mała, blisko, niespełna*, mają znacznie ograniczoną łączliwość semantyczno-leksykalną i nie współwystępują z operatorami kwantyfikacji ogólnej. Natomiast aproksymatory z komponentem ‘więcej niż P’, takie jak na przykład: *ponad, przeszło, z górą, z hakiem*, wykluczają się semantycznie z operatorami *każdy, wszyscy*.

Bibliografia

Źródła

- Inny słownik języka polskiego* (ISJP), red. M. Bańko, PWN, Warszawa 2000.
- Narodowy korpus języka polskiego* (NKJP), <http://nkjp.pl/>.
- Słownik języka polskiego* (SJPDor), red. W. Doroszewski, Wiedza Powszechna-PWN, Warszawa 1958–1969.
- Słownik języka polskiego* (SJPSz), red. M. Szymczak, PWN, Warszawa 1978–1981.
- Słownik współczesnego języka polskiego* (SWJPDun), red. B. Dunaj, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1996.
- Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP), red. S. Dubisz, PWN, Warszawa 2003.
- Wielki słownik języka polskiego* (WSJP), red. P. Żmigrodzki, <https://wsjp.pl>.

Literatura

- Andrejewicz U., 2001, *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Bańko M., 2001, *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Bańko M., 2002, *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa: PWN.
- Bańko M., Krajewska M., 1994, *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa: PWN.
- Bellert I., 1972, *On the logico-semantic structure of utterances*, Wrocław: Ossolineum.
- Bogusławski A., 1966, *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim*, Wrocław: Ossolineum.
- Bogusławski A., 2001, *Szyk uzupełnień w polskich frazach imiennych*, [w:] *Nie bez znaczenia... Prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Saloniemu z okazji jubileuszu 15 000 dni pracy naukowej*, red. W. Gruszczyński *et al.*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Bogusławski A., 2009, *Myśli o gwiazdce i o regule*, Warszawa: BEL Studio.
- Bogusławski A., 2010, *‘Więcej’ wśród aspektów prymitywu ‘wie, że’*, „Linguistica Copernicana” 3.
- Doboszyńska-Markiewicz K., 2013, *Operatory adnumeratywne w języku polskim. Dystrybucja i znaczenia*, Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.

- Dróżdż-Luszczak K., 2006, *Studium konstrukcji elektywnych we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Duszkin M., 2010, *Wykładowi przybliżoności adnumeratywnej w języku polskim i rosyjskim*, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Grochowski M., 2000, *Funkcja intratekstualna leksemów a ich cechy gramatyczne. Analiza wyrażenia „wszelki”*, „Poradnik Językowy”, nr 5.
- Grochowski M., 2013, *Komunikacyjne uwarunkowania szyku we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska. Procesy. Tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Janowi Mazurowi*, red. A. Dunin-Dudkowska, A. Małyska, Lublin: UMCS.
- Grochowski M., 2014, *Operatory metapredykatywne a operatory metatekstowe. Miejsce partykuł w strukturze wypowiedzenia*, [w:] *Polonistyka wobec wyzwań współczesności. V Kongres Polonistyki Zagranicznej*, t. 2, red. S. Gajda, I. Jokiel, Opole: UO.
- Grochowski M., Kisiel A., Żabowska M., 2014, *Słownik gniazdowy partykuł polskich*, Kraków: PAU.
- Grzegorzczkova R., 1972, *Wykładowi kwantyfikacji w polskim zdaniu*, „Z polskich studiów slawistycznych” IV.
- Grzegorzczkova R., 1978, *Struktura semantyczna zdań ogólnych*, „Z polskich studiów slawistycznych” V.
- Grzegorzczkova R., 1983, *Osobliwość zaimków jako części mowy*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 40.
- Grzegorzczkova R., 1987, *Zaimki uogólniające a mechanizmy tworzenia zdań ogólnych*, „Contributions” XII/2, Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts.
- Grzegorzczkova R., 1996, *Wykładowi z polskiej składni*, Warszawa: PWN.
- Grzegorzczkova R., 2010, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa: PWN.
- Kallas K., 1998, *Zaimki przeczące w polskim zdaniu*, „Prace Filologiczne” 43.
- Karolak S., 1987, *O nieokreśloności*, [w:] *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. 2, red. V. Koseska-Toszewa, J. Mindak, Wrocław: Ossolineum.
- Karolak S., 1990, *Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych*, Warszawa: PWN.
- Kisiel A., 2006, *Trzy jednostki o kształcie „nic”*. Ich właściwości semantyczne, „Poradnik Językowy” 7.
- Koseska-Toszewa V., 1982, *Semantyczne aspekty kategorii określoności/nieokreśloności (na materiale z języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego)*, Wrocław: Ossolineum.
- Koseska-Toszewa V., 1987, *O pewnym kwantyfikacyjnym modelu opisu językowej kategorii określoności/nieokreśloności*, [w:] *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. 2, red. V. Koseska-Toszewa, J. Mindak, Wrocław: Ossolineum.
- Laskowski R., 1998, *Zaimek*, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa: PWN.
- Rokoszowa J., 1986, *Czy „żaden” to „każdy nie”?*, „Język Polski” 66.
- Rosalska P., 2016, *Relacje między przysłówkami kolektywnymi a syngulatywnymi i dystrybutywnymi we współczesnym języku polskim*, Toruń: Wydział Filologiczny UMK (niepublikowana rozprawa doktorska).
- Topolińska Z., 1974, *The use of definite article in a generic noun phrase*, [w:] *Studia indoeuropejskie*, Kraków: Komisja Językoznawstwa. Oddział PAN w Krakowie.
- Topolińska Z., 1976, *Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencyjna) grupy imiennej w tekście polskim. I. Uwagi ogólne: grupa imienna jako argument scharakteryzowany*, „Polonica” 2.
- Topolińska Z., 1977, *Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencyjna) grupy imiennej w tekście polskim. II. Argumenty niescharakteryzowane, grupy generyczne*, „Polonica” 3.
- Topolińska Z., 1981, *Remarks on the Slavic Noun Phrase*, Wrocław: Ossolineum.
- Topolińska Z., 1984, *Składnia grupy imiennej*, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa: PWN.
- Wierzbička A., 1964, *O metodach opisu szyku wyrazów*, „Język Polski” 44, nr 1.

Wierzbicka A., 1969, *Dociekania semantyczne*, Wrocław: Ossolineum.

Wierzbicka A., 2004, *Jak można mówić o Trójcy Świętej w słowach prostych i uniwersalnych*, Lublin: UMCS.

Wierzbicka A., 2006, *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, Lublin: UMCS.

Wierzbicka-Piotrowska E., 2011, *Polskie zaimki nieokreślone. Wybrane zagadnienia semantyczne, syntaktyczne i pragmatyczne*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW.

Order of the general quantification operators in Polish

Summary

The pronouns *każdy* and *wszyscy* are the basic operators, distributive and collective respectively, of the general quantification in Polish. At the beginning of the paper grammatical differences between them are discussed.

I accept the model of the linear order of the Polish nominal phrase components proposed by Zuzanna Topolińska in 1984 as still valid. According to this model the pronouns *każdy*, *wszyscy* are in the first position in the basic nominal string.

I extend Topolińska's model so that it includes particles and metapredicative operators. I justify three hypotheses. Firstly, numerous particles appear primarily in direct anteposition to the pronouns *każdy*, *wszyscy*. Secondly, intensifiers and the majority of approximators cannot co-occur with *każdy*, *wszyscy* because the meanings of the operators and pronouns are contradictory. Thirdly, only a few approximators such as *prawie*, *niemal* can co-occur with the operators of general quantification; they appear in the anteposition to the pronouns.

Keywords: contemporary Polish language, general quantification, word order, pronoun, particle

Ред оператора опште квантификације у пољском језику

Резиме

Заменице *każdy*, *wszyscy* су основни оператори опште квантификације (колективне и дистрибутивне) у пољском језику. На почетку чланка представљам граматичке разлике између њих.

Прихватам модел линеарног реда компонената пољске номиналне фразе који је предложила Зузанна Тополинска у 1984 години и који је актуелан до данас. Према овом моделу, атрибутивне придевске заменице *każdy*, *wszyscy* заузимају прву линеарну позицију у фрази.

У чланку допуњавам овај модел честицама, метапредикативним операторима и образлажем три хипотезе. Прво, много честица се примарно појављује у непосредној антепозицији у односу на јединице *każdy*, *wszyscy*. Друго, оператори градације и већина оператора апроксимације не могу да се повезују са овим заменицама зато што су им значења јединица од ових класа супротна. Треће, само неколико оператора апроксимације, као на пример *prawie*, *niemal*, могу да се повезују с операторима опште квантификације и појављују се у антепозицији у односу на њих.

Кључне речи: савремени пољски језик, општа квантификација, ред, заменица, честица